

Стаття надійшла до редакції 20.08.2019

Перевірено на плагіат 28.08.2019 р.

унікальність – 98.18 %

<https://doi.org/10.17721/StudLing2019.15.235-249>

УДК 811.142

**«ЧЕРВОНА» ОДЕСА ОЧАМИ Н. КАЗАНДЗАКІСА:
ДОКУМЕНТАЛЬНО-ХУДОЖНІЙ ДВОСВІТ АВТОРА (на матеріалі
трєвелогу «Подорожуючи: Русія»)**

Оксана Володимирівна Сніговська (м. Одеса, Україна)

snigovska@ukr.net

канд. пед. наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Андрій Васильович Малахімі (м. Одеса, Україна)

odessa332005@yahoo.gr

ст. викладач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

У статті досліджуються особливості документально-художніх творів, зокрема листи, статті, подорожні нотатки, газетні публікації, фото- і відеоматеріали, які лягли в основу трєвелогу «Подорожуючи: Русія» грецького письменника Нікоса Казандзакіса. Описуються його численні поїздки до Радянського Союзу в 20-х роках ХХ століття. Розглянуто характерний для трєвелогу комплекс тем і мотивів, топоси, виділені топографічні сюжети, орієнтовані на представлення фактів і ситуацій. Предметом зображення в подорожніх записках, нарисах Н. Казандзакіса виступає практично все, що бачить і усвідомлює / сприймає і, звичайно, описує мандрівник: топографічне середовище, краса природи, побут, соціальні відносини, психологія людей. Мандрівна фігура, відриваючись від звичного, природного для неї життя, ніби долає бар'єрність буття, що змушує автора і читачів проживати прикордонні стани, ставити крайні питання, шукати відповіді, виконуючи надзавдання трєвелогу. Потрапляючи в інші, чужі умови, мандрівник або зрощується, звикаючи до них, або оцінює їх, трансформуючи як для себе, так і для інших. Трєвелог Н. Казандзакіса «Подорожуючи: Русія» далеко не завжди адекватно відображає реальний простір подорожей. Повторювані маршрути поїздок Греція – Одеса –

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Сніговська О. В., Малахімі А. В. [Снеговская О. В., Малахимы А. В.],

snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

«Червона» Одеса очами Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі трєвелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакіса: документально-художественное двоемирие автора (на материале трєвелогу «Путешествуя: Русия»)] (Українською / На укр. яз)

Київморем і далі залізницею отримують різне освітлення в залежності від оптимістичних (на початку його філософсько-релігійного шляху) або катастрофічних із присмаком розчарування (наприкінці його ідеологічних пошуків) передчуттів автора. Так, на побудову тревелогу великий вплив мали попередні подорожі грецького письменника по тих самих місцях. Нікос Казандзакіс часто відсилає читача до фактів історії, культурних кодів, ідеологічних протиставлень, особистої пам'яті. Проте протиставлення Європа / Греція – Русія, Відень – Одеса, греки – росіяни / українці – євреї в статті трактуються номінально, основним завданням письменника бачиться вихід до побутових принципів улаштування і трансформації життя простої людини.

Ключові слова: Одеса, Казандзакіс, «Філікі Етерія», «Червона хустина», сценарій, листи.

**“RED” ODESSA IN THE EYES OF N. KAZANDZAKIS:
DOCUMENTARY-ARTISTIC TWO OF THE AUTHOR’S WORLDS
(based on the travelogue «Traveling: Russia»)**

Snigovska Oksana V. (Odessa, Ukraine)

snigovska@ukr.net

PhD., Associative Professor

Odesa National University named after I. I. Mechnikov

Malakhiti Andriy V. (Odessa, Ukraine)

odessa332005@yahoo.gr

Senior Lecturer

Odesa National University named after I. I. Mechnikov

The article explores the features of documentary works of art, in particular letters, articles, travel notes, newspaper publications, photo and video materials, which formed the basis of the travelogue «Traveling: Russia» by the Greek writer Nikos Kazantzakis. It describes his trips to the Soviet Union in the 20s of the XX century. A complex of themes and motives typical of travelogue, topos is considered, topographic plots focused on the presentation of facts and situations are highlighted. The subject of the image in travel notes and feature articles by N. Kazantzakis is practically everything that he sees and realizes / perceives and, of course, describes: topographic environment,

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Snigovska O. V., Malakhiti A. V. [Snigovska O. V., Malakhiti A. V.,
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

“Red” Odessa in the Eyes of N. Kazantzakis: Documentary-artistic Two of the Author’s Worlds (based on the travelogue «Traveling: Russia») [«Chervona» Odessa ochamy N. Kazantzakisa: dokumentalno-khudozhnii dvosvit avtora (na materialii trevelohu «Podorozhuichy: Rusiia»)] (in Ukrainian)

the beauty of nature, mode of life, social relations and the psychology of people. The wandering figure, breaking away from usual life, overcoming the barrier of existence, which forces the author and readers to experience borderline states, ask extreme questions, seek for the answers, fulfilling the mission of the travelogue. Getting into other, unfamiliar conditions, the traveler either gets used to them, or evaluates them, transforming them for himself and for the others. Travelogue N. Kazantzakis «Traveling: Russia» does not always adequately reflect the real space of travel. The repeating routes of Greece – Odesa – Kiev trips by sea and further by rail receive different irradiation depending on optimistic (at the beginning of his philosophical and religious journey) or catastrophic with a touch of disappointment (at the end of his ideological search) premonitions of the author. So, the construction of the travelogue of the Greek writer was greatly influenced by previous trips to the same places. Nikos Kazantzakis often refers reader to facts of history, to cultural codes, to ideological oppositions, to personal memory. Oppositions Europe/Greece – Russia, Vienna – Odesa, Greeks – Russians / Ukrainians – Jews are interpreted nominally in the article, the main task of the writer seems to be a way out to the existential principles of the structure and transformation of person.

Key words: *Odesa, Kazantzakis, «Filiki Eteria», «Red Scarf», script, letters.*

**«КРАСНАЯ» ОДЕССА ГЛАЗАМИ Н. КАЗАНДЗАКИСА:
ДОКУМЕНТАЛЬНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ДВОЕМИРИЕ АВТОРА
(на материале травелога «Путешествия: Русия»)**

Снеговская Оксана Владимировна (г. Одесса, Украина)

snigovska@ukr.net;

канд. пед. наук, доцент

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Малахити Андрей Васильевич (г. Одесса, Украина)

odessa332005@yahoo.gr

ст. преподаватель

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

В статье исследуются особенности документально-художественных произведений, в частности письма, статьи, путевые заметки, газетные публикации, фото- и видеоматериалы, которые легли в основу травелога

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Сніговська О. В., Малахиті А. В. [Снеговская О. В., Малахити А. В.],

snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

«Червона» Одеса очима Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі травелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакиса: документально-художественное двоемирие автора (на материале травелога «Путешествия: Русия»)] (Українською / На укр. яз)

«Путешествия: Русия» греческого писателя Никоса Казандзакиса. Описываются его многочисленные поездки в Советский Союз в 20-х годах XX столетия. Рассмотрен характерный для травелога комплекс тем и мотивов, топосы, выделены топографические сюжеты, ориентированные на представление фактов и ситуаций. Предметом изображения в путевых записках, очерках Н. Казандзакиса выступает практически все, что видит и осознаёт / воспринимает и, конечно, описывает путешественник: топографическая среда, красота природы, быт, социальные отношения, психология людей. Странствующая фигура, отрываясь от привычной, естественной для нее жизни, как бы преодолевает барьерность бытия, что заставляет автора и читателей проживать пограничные состояния, задавать крайние вопросы, искать ответы, выполняя сверхзадачу травелога. Попадая в иные, чужие условия, путешественник либо срацивается, свыкаясь с ними, либо оценивает их, трансформируя для себя и для других. Травелог Н. Казандзакиса «Путешествия: Русия» далеко не всегда адекватно отражает реальное пространство путешествия. Повторяющиеся маршруты поездок Греция – Одесса – Киев морем и далее по железной дороге получают разное освещение в зависимости от оптимистических (в начале его философско-религиозного пути) или катастрофических с привкусом разочарования (в конце его идеологических исканий) предчувствий автора. Так, на построение травелога большое влияние оказали предшествующие путешествия греческого писателя по знакомым местам. Никос Казандзакис часто отсылает читателя к фактам истории, культурным кодам, идеологическим противопоставлениям, личной памяти. При этом, противопоставления Европа / Греция – Русия, Вена – Одесса, греки – русские / украинцы – евреи в статье трактуются номинально, основной же задачей писателя видится выход к бытийным принципам устройства и трансформации жизни простого человека.

Ключевые слова: Одесса, Казандзакис, «Филики Этерия», «Красный платок», сценарий, письма.

Актуальність і новизна представленого дослідження обумовлюються цілою низкою факторів: інтересом дослідників до можливостей жанру травелогу засобами інтерпретації певної теми; значущістю твору, що розглядається, з літературознавчої й історико-культурної точок зору; потребою висвітити маловивчені події та факти, описані в листах, статтях, газетних публікаціях, нарисах відомого грецького письменника Нікоса Казандзакіса.

Під час **аналізу останніх наукових публікацій з означеної**

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]
© Snigovska O. V., Malakhiti A. V. [Snihovska O. V., Malakhiti A. V.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

“Red” Odessa in the Eyes of N. Kazandzakakis: Documentary-artistic Two of the Author’s Worlds (based on the travelogue «Traveling: Russia») [«Chervona» Odesa ochamy N. Kazandzakisa: dokumentalno-khudozhnii dvosvit avtora (na materialii trevelohu «Podorozhuichy: Rusiia»)] (in Ukrainian)

теми особливу увагу привернули роботи Бобрової О. (про роль мовних метафор у тексті Н. Казандзакіса «Подорожуючи: Англія»), Легенькової Є. (про подорож двох друзів-письменників до СРСР 1928 року очима Елені Саміос-Казандзакі: на захист Панаїта Істраті), Пономаріва О., Перепельотчикової С. і Столярової А. (про українські переклади автора), Савенка А. (про головні віхи творчого шляху Н. Казандзакіса), Феодосьєва С. (про київські сторінки життя письменника) та ін., серед яких, однак, зафіксовано відсутність досліджень, присвячених одеському періоду подорожей Нікоса Казандзакіса.

Об'єктом дослідження є тревелог «Подорожуючи: Русія» Нікоса Казандзакіса, його листи докоханих жінок Елені Саміу і Галатеї, а також до свого друга Пантеліса Превелакіса, газетні публікації одеського періоду подорожі. **Предметом** – документально-художній двосвіт автора.

Метою дослідження є виявлення жанрової своєрідності тревелогу Нікоса Казандзакіса в аспекті розкриття особливостей інтерпретації одеської теми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тревелог як особливий літературний жанр, назва якого походить від англійського слова *travelogue*, уходить своїм корінням в античний і середньовічний світи, коли мандрівники описували не тільки свій шлях і події, але й почуття, роздуми про побачене і почуте. Багатовіковий досвід записів мандрівників сформував культурну традицію тревелога – змістовного, прагматичного і стилістично вивіреного оповідання про мандри в далекі чи близькі краї, утім реальні або віртуальні, в координатах географічного простору або знаках культурної пам'яті й уявного проекту, але про подорож, завжди пов'язану з інтелектуальним і емоційним переживанням перетину межі повсякденного, відомого.

За А. Полонським, багатою є традиція тревелога як спогадів про вихід за межу звичного, як уявного виразнення хронологічно усвідомленого досвіду проникнення в інший реальний або віртуальний культурний простір, як переживання збереженого в пам'яті шляху, що зв'язує різні світи і часи, наявного у велетенському корпусі текстів, що відрізняються за своїм культурним статусом, типом, а також способом медійної репрезентації – від відверто приватних / емоційних / коротких

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
© Сніговська О. В., Малахиті А. В. [Снеговская О. В., Малахити А. В.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

«Червона» Одеса очима Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі тревелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакіса: документально-художественное двосирие автора (на материале тревелога «Путешествия: Русия»)] (Українською / На укр. яз)

конспектів до розгорнутих описів і аналітично-критичних, навіть філософських узагальнень і роздумів, які, безсумнівно, мають історичну і культурну значущість [Полонський 2015, с. 207–208].

До тревелогів зазвичай відносять:

- щоденники мандрівників, у яких докладно, з картографічною і хронологічною точністю фіксуються не тільки маршрути, але й усі події і пов'язані з ними переживання, робляться фото- і відеозаписи;
- судові щоденники мореплавців, які вирушили з науковцями з метою пошуку та освоєння нових земель;
- звіти про експедиції, що супроводжуються документами, ілюстраціями, географічними картами тощо;
- записи розвідників про свій досвід культурного «проникнення», збору інформації на чужих теренах;
- нотатки прочан, які відвідали святі місця;
- репортажі, мемуари й інші художньо-публіцистичні форми, в яких історія подорожі має культурну і соціальну значущість, виразність фактів і спогадів;
- газетні і журнальні кореспонденції, нариси й есе, що жваво і захоплююче, або скупі і критично описують враження від побаченого;
- цікаве, інтригуюче запрошення до роздумів про переживання автора в інших містах, регіонах, країнах із наявним фактологічним матеріалом і документами особливого значення;
- художня, пригодницька, детективна, фантастична література про подорожі в «інший» простір і час;
- лекції, в яких хронологічно описується, аналізується і оцінюється конкретний досвід подорожі;
- путівники і довідково-енциклопедичні матеріали з позначеними в них культурно-історичними пам'ятками тощо.

Кожний оповідач, безумовно, по-своєму відкриває світи, оскільки «когнітивний ключ» є унікальним, він залежить від мети пізнання дійсності, самобутнього культурного досвіду людини, її здібності до «проникнення» і сповідання. Автор тревелогу описує подорож, завжди транслюючи її крізь свою систему цінностей, власний, обумовлений культурою і практикою

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]
© Snigovska O. V., Malakhiti A. V. [Snihovska O. V., Malakhiti A. V.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

“Red” Odessa in the Eyes of N. Kazandzakis: Documentary-artistic Two of the Author’s Worlds (based on the travelogue «Traveling: Russia») [«Chervona» Odesa ochamy N. Kazandzakis: dokumentalno-khudozhnii dvosvit avtora (na materialii trevelohu «Podorozhuichy: Rusiia»)] (in Ukrainian)

життя досвід сприйняття особисто побаченого чи почутого, крізь сукупність усвідомленої мети, вписаної в реальний контекст життя. У різних жанрових формах тревелог може бути сфокусованим на глибоких роздумах автора про культуру, землі і людей, що проживають там, або концентруватися виключно на особистих переживаннях побаченого, або відволікати анекдотичними оповідками, або мати форму монологу, що спонукатиме читачів дороздумів тощо. Так, тревелог уміщує інтенцію структурування оповідання за законами хронології, послідовності і тематичного групування, проте нерідко автори домішують цільову прагматику або емоції. Пейзажні замальовки можуть чергуватися з есеїчними роздумами автора про творчість того чи іншого письменника, актора, драматурга, живописця. Іноді в тревелогах є описи побуту і звичаїв народу.

Грецькі дослідники [Дімадіс 2015; Теліоні 2013] розглядають книгу «Подорожуючи: Русія» Н. Казандзакіса, перш за все, як художній твір. Натомість жанр, організація матеріалу (відповідно до просторових переміщень автора), розповідь від першої особи, теми (історія, культура, мистецтво, архітектура, соціально-політичне становище в країні тощо) свідчать про те, що правомірно було б віднести твори циклу і до публіцистичного стилю. «На лініях органічного перетину художника з місцем його проживання і творчості виникає нова, невідома до того, реальність, що не проходить ні за відомством мистецтва, ні за відомством географії», – влучно зауважив П. Вайль у передмові до «Генія місця» [Вайль 2006, с. 2]. Подорож у просторі дозволяє авторові з'єднати континенти, а в часі – збудувати мости крізь століття, відкриваючи нові світи й обрії. Як мандрівник і письменник, Нікос Казандзакіс завжди відчував потребу заповнювати порожнини, білі плями – історіями образами. Через це і народжувався особливий літературний казандзаківський простір, у якому поєднувалося фактичне (те, що є) і можливе, фантастичне (те, чого немає в романах). Принцип його авторської роботи сформувався як перенесення з реальності до літературно-фікціонального простору. Так у тревелозі Н. Казандзакіса «Подорожуючи: Русія» його спостереження поєдналися з враженнями, а документальні нариси – з поетичними образами. Межа між історичними фактами і авторською вигадкою залишилася незримою, увиразнилася поетика документально-художнього «двосвіту» письменника:

*Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
© Сніговська О. В., Малахиті А. В. [Снеговская О. В., Малахити А. В.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr*

«Червона» Одеса очима Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі тревелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакіса: документально-художественное двоемирие автора (на материале тревелога «Путешествия: Русия»)] (Українською / На укр. яз)

«Краєм світу, краєм часу мені здається це суспільство. Золоті куполи церков і червоні прапори з серпами... все це – хаос, а я люблю хаос, якому я радію і з яким борюся, а я став слабким. Тут я відчуваю всі зусиллянової землі створити, знайти ритм і врегулювати усе життя» [Карагъозопулос, рік невідомий].

Перший його контакт із СРСР відбувся в 1919 році. Тоді він приїжджав до «Советів» як Генеральний директор новоствореного Міністерства охорони здоров'я (посада, на яку його призначив Прем'єр-міністр Греції Елефтеріос Венізелос) в якості голови делегації, офіційно – з метою повернення греків до Кавказу, а насправді – задля здійснення давньої своєї мрії – відвідати СРСР. Ледь ступивши на землю в Одесі, Н. Казандзакіс написав: *«Неможливо сказати, як я розчулився, ступивши на руську землю. Багато поколінь усередині мене бажали цієї миті» [Казандзакіс 2018, с. 17].* Іще в 1922 році він зізнавався своїй першій дружині Галатеї: *«Я вирішив виїхати до Росії. Не знаю коли. Треба підготуватися. Зараз вивчаю російську, навчаюся майстерності столяра. Так я працюватиму в Росії три часи вдень. (...) Там я випробую своє Призначення» [Карагъозопулос, рік невідомий].*

Перші враження письменника від Одеси увиразнюються в дієсловах *«ходив широкими вулицями», «дивився», «слухав», «мацав», «був щасливим»* ів незчисленних іменниках *«гори гарбузів на тротуарах», «штабелі», «червоні яблука», «чоловіки бліді, жінки фарбовані, діти босі», «де-не-де поодинокий автомобіль», «крамниці з продуктами», «книги», «всюди портрети Леніна з саркастичною посмішкою» [Казандзакіс 2018, с. 17].* На обличчях перехожих він помічав застиглу *«втому, блідість голоду і страху»,* що переслідували людей *«у перші революційні роки».* Одеса, за словами Н. Казандзакіса, *«приходить до тями після великої кровотечі. Вона захворіла важко, але зараз життя знову починає текти в її жилах (...), оживають потроху після хвороби вулиці, дерева, люди» [Казандзакіс 2018, с. 18].* Одне, чого не чекав письменник, прибувши до Одеси, так це *«великого націоналістичного оргазму України: книжки, газети, вівіски на магазинах, балачки – все українською мовою – гордість національна за породу, весь рід, який стільки віків страждав від царської тиранії, а зараз почав вільно дихати» [Казандзакіс 2018, с. 35–36].*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]
© Snigovska O. V., Malakhiti A. V. [Snihovska O. V., Malakhiti A. V.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

“Red” Odessa in the Eyes of N. Kazandzakis: Documentary-artistic Two of the Author’s Worlds (based on the travelogue «Traveling: Russia») [«Chervona» Odessa ochamy N. Kazandzakis: dokumentalno-khudozhnii dvosvit avtora (na materialii trevelohu «Podorozhuichy: Rusiia»)] (in Ukrainian)

Письменник порівнює місто з палатою хворого, який ледь не помер. Нарешті, в нього спав жар і він почав їсти і розмовляти. Метафоричний казандзаківський світ малює читачеві опозицію *«померлий Відень з барами, циганською музикою, жінками, запахами квітів, поту і кокаїну»* – *«героїчна поранена Одеса, що починає жити»* [Казандзакіс 2018, с. 18]. Він приписує місту велику кількість характерних рис, властивих людському тілу, уживаючи для цього різні лексичні засоби. Отже, «червона» Одеса зображується пораненою живою істотою, спроможною ще реагувати на революційні зміни. Описуючи побачене, автор доповнює фрейм «місто-людина» слотами, пов'язаними з образом людини, а саме: «тіло», «жили», «кров».

Друга подорож відбувається в жовтні 1925 року, коли Н. Казандзакіс виїжджає до Радянського Союзу як репортер афінської газети «Вільне Слово». У берегів Одеси він напише Елені: *«На Чорному морі розбушувався потужний шторм... думаю про вас у сумному дощі... коли вже ми зможемо жити разом на чужині?»* [Карагьозопулос, рік невідомий].

Третя подорож. У жовтні 1927 року влада СРСР запрошує Н. Казандзакіса на святкування десятої річниці Великої Жовтневої Революції. Там він і познайомиться з «балканським Горьким» Панаїтом Істраті (справжнім ім'ям якого було Герасим Валсаміс). *«Прекрасний брат – сильний, теплий, рішучий комуніст, як і ми, відкритий і вільний»*, – так він його опише через місяць, 20 листопада 1927 р. у листі до свого друга Пантеліса Превелакі [Тетракостіа ур'аціата 1984, с. 58]. Завдяки допомозі А. Луначарського і О. Каменєвої мандрівникам дозволили вільне переміщення всією територією Радянського Союзу. Письменники їхали, щоб залишитися тут назавжди, але пізніше вони почали усвідомлювати, як напише П. Істраті, що їхню совість «Совети покупають» за великі гонорари [Легенькова 2015, с. 110].

25 жовтня 1927 року, знаходячись в Одесі, Н. Казандзакіс напише листа Елені Саміу: *«Ненадовго в Одесу і швидко на потяг до Москви. Мимоходом знов побачив усі любі мені риси єврейських облич – очі чорні, носи грифонів, губи товсті»*. У тревелозі «Подорожуючи: Русія» письменник зазначає, що тут проживає велика кількість євреїв, бо *«Одеса була одним із небагатьох міст, де царі дозволяли жити євреям, і зараз*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
© Сніговська О. В., Малахиті А. В. [Снеговская О. В., Малахити А. В.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

«Червона» Одеса очима Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі тревелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакиса: документально-художественное двосерие автора (на материале тревелога «Путешествия: Русия»)] (Українською / На укр. яз)

дивуєшся, йдучи вулицею, коли бачиш своєрідні темноволосі обличчя, ніс соколиний, очі, щошвидко так бігають, губи, як у цапа» [Казандзакіс 2018, с. 18]. Зокрема, до нашого аналізу потрапляє інша казандзаківська опозиція «євреї – греки – руські / українці»: «Відчуваю сильні емоції, ступаючи на землю Русії. Коли здалека побачив рожеву, світлу лінію Русії, моє серце закалатало, наче я повернувся на батьківщину. (...) Зараз пишу тобі з вагону, що везе мене до Москви. Вже ніч, день був чудовий, легка прохолода, а завтра, не можу дочекатися, як розвидниться, я знову побачу чорноземи України. (...) Порода руська справила на мене дивовижне враження: дикі, примітивні, брутальні, чоловіки – суцільний морок, жінки – всі борзі с(...). Як вони ступають, немов корови, важкі і туманні, натовпуються разом і ходять стадом. (...) Ох! Якби я народився руським! (...) Я робив би великі речі, я став би головою незчисленного стада» [Казандзакіс Елені 1983, с. 211]. Утім опозиція греки – росіяни / українці – євреї, як і Європа / Греція – Русія, Відень – Одеса, трактуються номінально, основним завданням письменника бачиться вихід до побутових принципів улаштування і трансформації життя простої людини.

Отже, приїхавши з Греції до Одеси 25 жовтня, він того ж дня вирушив до Москви, на один день залишившись у Києві. 10 грудня 1927 року письменник вже повертається і пише дружині: «Дні тут проходять тихо. Істраті трохи хворий і більшу частину дня я провозжу біля нього. Зустрічаюся з багатьма людьми. Кожен із них може розповісти трагічні історії. Вони пережили більше, ніж жодна душа в Європі. Ось чому навіть зовсім непримітна людина є цікавою – вона горить іскрами великої пожежі. Завтра ми вирушаємо до Одеси» [Феодос'єв 2009, с. 56]. Проте Нікос Казандзакіс пробуде в Києві ще кілька тижнів, а 19 квітня 1928 року, виїхавши ненадовго до Греції, знову повернеться в СРСР.

У главі «Одеса» тревелогу «Подорожуючи: Русія» письменник опише своє відвідування непримітної крамниці (але великого історичного для Греції й Одеси значення) в Червоному провулку, 16: «У цьому бідному будиночку (...) відбувалися перші зібрання Філікі Етерії (Дружнього Товариства). Три людини прості, три торговці, (...) зустрілися на цьому горіщі одного вечора і присягнули зруйнувати Османську Імперію. Вони не мали ні грошей, ні війська...» [Казандзакіс 2018, с. 19–20].

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]
© Snigovska O. V., Malakhiti A. V. [Snihovska O. V., Malakhiti A. V.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

“Red” Odessa in the Eyes of N. Kazandzakis: Documentary-artistic Two of the Author’s Worlds (based on the travelogue «Traveling: Russia») [«Chervona» Odessa ochamy N. Kazandzakisa: dokumentalno-khudozhnii dvosvit avtora (na materialii trevelohu «Podorozhuichy: Rusiia»)] (in Ukrainian)

Четверта подорож. Діставшись Одеси 23 квітня 1928 року, Н. Казандзакіс, сповнений поганих передчуттів і забобонів, напише своєму товаришеві Превелакісу: *«Поїздка була чудовою: море, як молоко, і ми прибули за чотири дні. Однак, перше, що трапилося зі мною, коли я ступив на Р(уську) землю, так це те, що розбилося люстерко (яке подарував йому батько – С.О., М.А.) – велике нещастя, я сказав би, чекає на мене. Хай буде, що буде: я готовий навіть померти ...»* [Тетракобста γράμματα 1984, 67].

Наступного дня в газеті «Известия Одесского Округкома КП(б)У, Окрисполкома и ОСПС» (рос.–С.О., М.А.) у випуску № 2520 від 24 квітня 1928 року зазначено: *«Вчора до Одеси приїхав із Греції відомий грецький письменник Ніко Казанцакіс. Декілька місяців тому товариш Казанцакіс був переданий суду разом із Панайтом Істраті за організацію виступу останнього на робочому зібранні в Афінах. Казанцакіс звинувачувався у «розповсюдженні ідей». Після висилки Панайта Істраті з Греції суд над Казанцакісом був призначений на 3 квітня. Перед початком засідання будівлю суду було взято в коло робочою демонстрацією, що прийшла протестувати навпроти суду. Жандарми і поліція старанно розганяли демонстрантів, але все ж таки влада вирішила, що, мабуть, слід зам'яти цю справу для того, щоб не піднімати навколо неї такого галасу. Не встигли ще судді приступити до звичайної процедури, як було оголошено розпорядження влади щодо припинення справи про звинувачення Казанцакіса. Йому лише у приватному порядку повідомили, що «в його інтересах» краще покинути межі Греції, куди навряд чи він зможе повернутися. Разом із владою почав діяти і Святий Синод. Синод повідомив Казанцакісу, що він буде переданий анафемі через один із його творів!*

У бесіді з нашим співробітником товариш Казанцакіс повідомив про страшені переслідування, яких зазнає у теперішній час у Греції комуністична партія. Разом із цим преса і влада вдалася до цькування Радянського Союзу. Але грецька суспільна думка ставиться вкрай співчутливо до Радянського Союзу. Казанцакісу під час перебування в Афінах вдалося організувати Товариство Друзів Радянського Союзу, до складу якого входить багато письменників, художників, артистів і адвокатів. Головою товариства обраний відомий громадський діяч проф. Глінос.

Казанцакіс виїхав до СРСР, де він і буде працювати разом із

*Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
© Сніговська О. В., Малахіті А. В. [Снеговская О. В., Малахити А. В.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr*

«Червона» Одеса очима Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі тревелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакіса: документально-художественное двоемирие автора (на материале тревелога «Путешествуя: Русия»)] (Українською / На укр. яз)

Панайтом Істраті. Окрім того, він прийматиме участь у постановці на одеській кіно-фабриці стрічки «Філікі Гетерія», сюжетом якої є змова грецьких революціонерів, що жили в Одесі в 20 роках минулого століття» [Відомості 1928].

Отже, у квітні 1928 року Н. Казандзакіс пише сценарій для кінострічки на замовлення Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ) – державної кінематографічної організації, що діяла в Україні з 1922 до 1930 року. У розпорядженні організації була Одеська кінофабрика зі студією Гросмана, Харитонова і Борисова. Окружне фотокіноуправління базувалося на вулиці Лассалья, 29 (нині це вулиця Дерибасівська). Кінець золоті доби українського кіновідродження був покладений 9 листопада 1930 року, коли ВУФКУ, рішенням Президії ВРНГ, скасувалося як українська державна установа. Таким чином, кінострічка «Червона хустина» за сценарієм Н. Казандзакіса про революцію 1821 року та визвольну боротьбу трьох греків – членів «Дружнього Товариства» («Філікі Етерія») так і не побачила світ.

Працюючи над сценарієм, він написав Елені 27 квітня 1928 року: *«Плани змінюються кожну хвилину. Це спричинено тутешньою ситуацією і характером Істраті. (...) Можливо, ми поїдемо звідси через 10 днів, можливо, я залишусь в Києві або ж повернуся до Одеси закінчити сценарій» [Феодосьєв 2009, с. 58]. 6 травня він повідомляє дружині, що знаходиться в Києві і продовжує працювати над сценарієм: «Я спокійно працюю у своїй кімнаті. Ні з ким не розмовляю. Ні з ким не зустрічаюся. Нарешилі увійшов у свій ритм. Робота над сценарієм поступово просувається. Це набагато важче, аніж думають. (...) Однак, я сподіваюся, що він буде вдалий, і тоді я розпочну інший. На який покладаю всі свої надії – «Будду» [там само, с. 58]. 8 травня письменник зазначає, що його «життя після від'їзду Істраті набуло великого спокою. Раніше кімната була вулицею. Безперервно заходили і виходили люди, їли, голосно розмовляли, відволікаючи. Тепер я увесь день мовчу, працюю, нікого не бачу. Мій сценарій зовсім не історичний, як Ви думаєте. Він набуває людського, драматичного характеру. Елементи, з яких він складається, – це людина, що бореться, жінка, яка кохає, море, сонце» [там само, с. 58–59]. У листі до свого друга Пантеліса Превелакіса Н. Казандзакіс відверто зізнається, що «пишучи фільм, ти зобов'язаний усе переробити – навіть саме абстрактне поняття*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]
© Snigovska O. V., Malakhiti A. V. [Snihovska O. V., Malakhiti A. V.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

“Red” Odessa in the Eyes of N. Kazandzakis: Documentary-artistic Two of the Author’s Worlds (based on the travelogue «Traveling: Russia») [«Chervona» Odessa ochamy N. Kazandzakis: dokumentalno-khudozhnii dvosvit avtora (na materialii trevelohu «Podorozhuichy: Rusiia»)] (in Ukrainian)

– в картинку ... Тебе охоплює найгіркіша насолода і гордість, що ти можеш із тіней робити пристрасть, любов, імпульси, стискати і розводити та мовчки створювати людей, які миттєво зникають» [Тетрако́ста γράμματα 1984, с. 72].

15 травня 1928 року він закінчив сценарій «Червона хустина», що складався з шести частин, перша частина якого була пізніше втрачена. За сюжетом, один із головних героїв твору – революціонер Петракас – помираючи, передає криваву хустку товаришеві, який, у свою чергу, має її віддати синові Ламбросу, що мешкає в Одесі. Так, Н. Казандзакіс став першим грецьким письменником, який зайнявся сценаріографією в ті часи, коли кінематограф ще не набув великого поширення.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Враження від подорожей 1925-1926 років були опубліковані в газетах «Вільне слово» (1925 р.) і «Зоря» (1928 р.). Під час окупації Казандзакіс переробив тексти статей, додавши до них спогади від третьої поїздки (1928-29 рр.), і опублікував тревелог під новою назвою «Подорожуючи: Русія». Скільки б автор не намагався залишатися об'єктивним, його творчість не перестасе бути літературним твором. Проте використовуючи багатий культурологічний контент, він залишається критичним і реалістичним письменником. Через свій дискурс Н. Казандзакіс перетворює соціальну реальність і побутові елементи того часу в літературні форми книги. Природна манера його письма з майстерністю розкриває глибокі знання історії, літератури і культури загалом, намагаючись відобразити відмінності різних епох у реалістичному етнографічному матеріалі. У подальшому вважаємо за доцільне дослідити значення лексем, які метафорично уживаються в тревелозі, що надасть можливість детальніше описати картину світу великого грецького письменника Нікоса Казандзакіса.

Література:

1. Вайль, П. *Гений места* (Москва, КоЛибри, 2006), 486.
2. Легенькова, Е. А. «Путешествие в Россию 1928 г. глазами Элены Самиос-Казандзакис: в защиту Панаита Истрати.» *Новейшая история России* 3 (14) (2015): 110–120.
3. Полонский, А. В. «Тревелог и его место в современной журналистике.» *Вестник ТвГУ. Серия «Филология»* 1 (2015): 207–215.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
© Сніговська О. В., Малахіті А. В. [Снеговская О. В., Малахити А. В.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

«Червона» Одеса очима Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі тревелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакиса: документально-художественное двосирие автора (на материале тревелога «Путешествуя: Русия»)] (Українською / На укр. яз)

4. Teleioni, E. «Nikos Kazantzakis' Travel Writings on England.» *Rozetta Journal* 12.5 (2013): 79–83.
5. Dimadis, K. K. «Τέχνη και εξουσία. Παρατηρήσεις σε τέσσερα ταξιδιωτικά έργα του Νίκου Καζαντζάκη.» *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη. Επιλογή κριτικών κειμένων. Επιμέλεια Roderick Beaton* (Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2015).

Список джерел ілюстративного матеріалу:

6. «Приезд греческого писателя Казанцакиса.» *Известия Одесского Округкома КП(б)У, Окрисполкома и ОСПЦ* 2520 (24 апреля 1928 г.).
7. Феодосьев Сергій. «Київські сторінки життя Нікоса Казандзакіса.» *Нікос Казандзакіс: пристрасть до свободи* (Київ, Логос, 2009): 56–60.
8. Επιστολές προς τη Γαλάτεια: Ιστορικό Μουσείο Κρήτης. Πρόσβαση: <https://www.historical-museum.gr/webapps/kazantzakis-pages/gr/life/letters-galateia-russia.php>
9. Καζαντζάκη Ελένη, Νίκος Καζαντζάκης. Ο Ασυμβίβαστος (Βιογραφία βασισμένη σε ανέκδοτα γράμματα και κείμενά του), Εκδ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1983.
10. Καζαντζάκης Νίκος. Ταξιδεύοντας: Ρουσία, Αθήνα, 2018. 243 σ.
11. Καραγκιοζόπουλος Θωμάς. Τα ταξίδια του Νίκου Καζαντζάκη στη Ρωσία. Η σύλληψή του μετά από εκδήλωση στην Αθήνα. Πώς είδε ο λογοτέχνης την επανάσταση των Μπολσεβίκων. Πρόσβαση: <http://www.mixanitouxronou.gr/ta-taksidia-tou-nikou-kazantzaki-sti-rosia-i-syllipsi-tou-meta-epo-ekdilosi-stin-athina-pos-eide-o-logotexnis-tin-epanastasi-ton-bolsevikon/>
12. Τετρακόσια γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη, Β' έκδοση, Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1984.

References:

1. Vajl, P. *Genij mesta [The Genius of the Place]* (Moscow, KoLibri, 2006): 486 (In Russ.).
2. Legenkova, E. A. «Puteshestvie v Rossiyu 1928 g. glazami E'leni Samios-Kazandzakis: v zashhitu Panaita Istrati [The Trip to Russia in 1928 Through the Eyes of Eleni Samios-Kazantzaki: in Defense of Panait Istrati].» *Novejshaya istoriya Rossii [Modern History of Russia]* 3 (14) (2015): 110–120 (In Russ.).
3. Polonskij, A. V. «Travelog i ego mesto v sovremennoj zhurnalistike [The travelogue and its place in modern journalism].» *Vestnik TvGU. Seriya «Filologiya» [Bulletin of TvSU. Series "Philology"]* 1 (2015): 207–215 (In

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]
 © Snigovska O. V., Malakhiti A. V. [Snihovska O. V., Malakhiti A. V.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

“Red” Odessa in the Eyes of N. Kazandzakis: Documentary-artistic Two of the Author’s Worlds (based on the travelogue «Traveling: Russia») [«Chervona» Odesa ochamy N. Kazandzakis: dokumentalno-khudozhnii dvosvit avtora (na materialii trevelohu «Podorozhuichy: Rusiia»)] (in Ukrainian)

- Russ.).
4. Teleioni, E. «Nikos Kazantzakis' Travel Writings on England.» *Rozetta Journal* 12.5 (2013): 79–83.
 5. Dimadis, K. K. «Τέχνη και εξουσία. Παρατηρήσεις σε τέσσερα ταξιδιωτικά έργα του Νίκου Καζαντζάκη.» *Εισαγωγή στο έργο του Καζαντζάκη. Επιλογή κριτικών κειμένων. Επιμέλεια Roderick Beaton*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης [«Art and Power. Observations on four travel works by Nikos Kazantzakis.» *Introduction to Kazantzakis' work. Selection of critical texts*, Editing Roderick Beaton (Heraklion, University Publications of Crete, 2015) (In Gr.).
 6. «Priezd grecheskogo pisatelya Kazanczakisa.» *Izvestiya Odesskogo Okruzhkoma KP(b)U, Okrispolkoma i OSPS* [«The arrival of the Greek writer Kazantsakis.» *Izvestia*] 2520 (24 April 1928) (In Russ.).
 7. Feodos' yev Sergi' j. «Kiyivs'ki` stori`nki zhittiya Ni`kosa Kazandzaki`sa [Kyiv side of Nikos Kazantzakis` s life].» *Ni`kos Kazandzaki`s: pristrast` do svobodi : zbi`rnik naukovikh prac` ta perekladi`v [Nikos Kazantzakis: The Passion for Freedom: Collection of Scientific Papers and Translations]* (Kyiv, Logos, 2009): 56–60 (In Ukr.).
 8. *Επιστολές προς τη Γαλάτεια: Ιστορικό Μουσείο Κρήτης* [Letters to Galateia: Historical Museum of Crete], <https://www.historical-museum.gr/webapps/kazantzakis-pages/gr/life/letters-galateia-russia.php> (In Gr.).
 9. Καζαντζάκη Ελένη, Νίκος Καζαντζάκης. *Ο Ασυμβίβαστος* (Βιογραφία βασισμένη σε ανέκδοτα γράμματα και κείμενά του), Εκδ. Καζαντζάκη, Αθήνα [Kazantzaki Eleni, Nikos Kazantzakis. *The Uncompromising (Biography based on unpublished letters and texts)*, Ed. Kazantzakis, Athens], 1983. (In Gr.)
 10. Καζαντζάκης Νίκος. *Ταξιδεύοντας: Ρωσία*. Αθήνα [Kazantzakis Nikos. *Traveling: Russia*. Athena] (2018), 243 (In Gr.).
 11. Καραγκιοζόπουλος Θωμάς. *Τα ταξίδια του Νίκου Καζαντζάκη στη Ρωσία. Η σύλληψή του μετά από εκδήλωση στην Αθήνα. Πώς είδε ο λογοτέχνης την επανάσταση των Μπολσεβίκων* [Karagiozopoulos Thomas. *Nikos Kazantzakis` s trips to Russia. His arrest after an event in Athens. How did the writer see the Bolshevik revolution*], <http://www.mixanitouxronou.gr/ta-taksidia-tou-nikou-kazantzaki-sti-rosia-i-syllipsi-tou-meta-apo-ekdilosi-stin-athina-pos-eide-o-logotexnis-tin-epanastasi-ton-bolsevikon/>] (In Gr.).
 12. *Τετρακόσια γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη*. Β' έκδοση. Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη, Αθήνα [Four hundred letters of Kazantzakis to Prevelakis, 2 nd edition. Eleni N. Kazantzakis Publications, Athens,], 1984 (In Gr.).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
 © Сніговська О. В., Малахути А. В. [Снеговская О. В., Малахути А. В.],
snigovska@ukr.net, odessa332005@yahoo.gr

«Червона» Одеса очима Н. Казандзакіса: документально-художній двосвіт автора (на матеріалі тревелогу «Подорожуючи: Русія») [«Красная» Одесса глазами Н. Казандзакиса: документально-художественное двоемирие автора (на материале тревелога «Путешествуя: Русия»)] (Українською / На укр. яз)